

Particularitățile managementului serviciilor de sănătate mintală în R. Moldova

Nina Globa,
dr. șt. med., asist. univ.

Subiecte în discuție

- Conceptul de sănătate mintală
- Probleme globale de sănătate mintală.
- Reforma serviciului de sănătate mintală în R. Moldova
- Structura serviciului de sănătate mintală
- **Actele normative** care stau la baza organizării activității serviciilor comunitare de sănătate mintală
- **Analiza SWOT** a serviciului de sănătate mintală
- Indicatorii de activitate a serviciului de sănătate mintală

Definirea sănătății mintale

- Organizația Mondială a Sănătății definește sănătatea mintală ca o stare de bunăstare emoțională și socială, în care o persoană realizează abilitățile sale, poate face față tensiunilor normale ale vieții, poate lucra productiv și este capabilă să contribuie la viața comunității sale (2005).

Sănătatea mintală

- Sănătatea mintală și bunăstarea mintală este un drept al fiecărui cetățean al Republicii Moldova. Statul garantează tuturor cetățenilor, fără discriminare pe criterii de gen, naționalitate, vîrstă, religie, statut social sau dizabilitate, accesibilitatea la cele mai înalte standarde de viață și sănătate, inclusiv sănătate mintală.
- În ultimii ani, a existat o recunoaștere din ce în ce mai mare a rolului important pe care îl joacă sănătatea mintală în atingerea obiectivelor de dezvoltare globale, sănătatea mintală fiind inclusă în prioritățile Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă.

R. Moldova promovează standardele internaționale și a bunelor practici în sănătatea mintală prin:

- **Semnarea în 2005 a Declarației de la Helsinki privind sănătatea mintală.**
- **Ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități în 2010.**
- **Adoptarea Planului European de Acțiune în Sănătate.**
- **Adoptarea Declarației europene cu privire la sănătatea copiilor și tinerilor cu dizabilități intelectuale și a familiilor lor.**

Probleme globale de sănătate mintală

- **Sunt întâlnite în toate țările lumii** și afectează diferite categorii de persoane, indiferent de vîrstă, sex, statut social sau mediu de reședință.
- **Depresia** este una dintre principalele cauze de dizabilitate.
- **Sinuciderea** este a doua cauză de deces în rândul tinerilor de 15-29 de ani.
- Persoanele cu **afecțiuni grave de sănătate mintală** mor prematur, cu două decenii mai devreme, din cauza unor afecțiuni fizice care pot fi prevenite.
- În pofida eforturilor la nivel global, o parte din persoanele cu probleme de sănătate mintală se confruntă cu **încălcarea drepturilor omului, discriminarea, stigmatizarea.**

Reforma serviciilor

- În 2014, Republica Moldova a început un proces sistematic de reformare a sistemului său de sănătate mintală, implementarea acțiunilor prioritare prevăzute în Programul Național de Sănătate Mintală.
- Reforma a presupus o reproiectare a furnizării de servicii, instituind mecanisme de colaborare între sectoarele de sănătate și sociale, și revizuirea cadrului de politici.
- Adoptarea Agendei 2030 de Dezvoltare Durabilă de către statele lumii, impune o nouă abordare în elaborarea și implementarea politicilor având principul de bază *„nimeni nu este lăsat în urmă”*.

Direcțiile naționale prioritare de dezvoltare a domeniului dat la moment sunt:

- 1) dezvoltarea și coordonarea eficientă a rețelei serviciilor de sănătate mintală cu asigurarea suportului juridic și metodologic, monitorizarea și coordonarea activității, inclusiv la distanță, prin intermediul sistemelor informaționale (e-sănătate mintală);
- 2) dezvoltarea serviciilor prietenoase de sănătate mintală accesibile și echitabile, fără discriminare cu respectarea drepturilor omului, pe parcursul întregii vieți, inclusiv la copii, adolescenți, tineri și vârstnici, indiferent de etnie, gen, religie și categorie socială pentru ca nimeni să nu fie lăsat în urmă;
- 3) dezvoltarea serviciilor de intervenție în criză și de lungă durată și de reabilitare psihosocială într-un concept integrat, inclusiv în instituțiile specializate;

Direcțiile naționale prioritare de dezvoltare a domeniului dat la moment sunt:

- 4) elaborarea sistemului de referire a persoanelor cu probleme de sănătate mintală în sistemul de asistență medicală primară, specializată și spitalicească, precum și a unui sistem de colaborare pe parcursul întregii vieți, inclusiv la copii, adolescenți și tineri;
- 5) formarea specialiștilor în sănătatea mintală prin rezidențiat și instruire continuă, cu specific în asistența psihiatrică comunitară;

Direcțiile naționale prioritare de dezvoltare a domeniului dat la moment sunt:

- 6) elaborarea parteneriatelor intersectoriale (social, educație, muncă, organele de drept și justiție etc.) cu specificarea obligațiilor fiecărui partener în prevenția, promovarea și acordarea serviciilor de sănătate mintală, inclusiv în colectarea, prelucrarea și utilizarea datelor în elaborarea proiectelor de politici eficiente;
- 7) elaborarea cercetărilor privind problemele legate de sănătatea mintală și bunăstarea la vârste înaintate, care să prevadă inclusiv evaluarea sistematică și globală a nevoilor de asistență mintală comunitară a vârstnicilor.

Actele normative care stau la baza organizării și activității serviciilor comunitare de sănătate mintală

- Legea privind sănătatea mentală nr. 1402-XIII din 16 decembrie 1997, care reglementează acordarea de asistență psihiatrică populației Republicii Moldova;
- Politica Națională de Sănătate, aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr. 886 din 6 august 2007 (Capitolul XII: Asigurarea condițiilor pentru ameliorarea sănătății mintale), ce contribuie la reorientarea vectorului de la polul spitalicesc spre cel comunitar;
- Strategia de dezvoltare a sistemului de sănătate în perioada 2008-2017, aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr. 1471 din 24 decembrie 2007, unde este fixată acțiunea privind integrarea sănătății mintale în medicina primară;

Actele normative care stau la baza organizării și activității serviciilor comunitare de sănătate mintală:

- Programul Național privind sănătatea mintală pentru anii 2012-2016, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1025 din 28 decembrie 2012, ce cuprinde un ansamblu de măsuri și acțiuni preconizate să reformeze sistemul spre unul accesibil, echitabil și care asigură continuitatea acordării suportului și incluziunea socială;
- Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 55 din 30 ianuarie 2012 „Cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru al Centrului comunitar de sănătate mintală și a Standardelor minime de calitate”, care asigură politica-cadru în vederea dezvoltării rețelei de centre comunitare de sănătate mintală.

Actele normative care stau la baza organizării și activității serviciilor comunitare de sănătate mintală:

- **Programul național privind sănătatea mintală pe anii 2017-2021, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.337 din 26 mai 2017**
- **Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”**
- **Strategia Națională de Sănătate „Sănătatea 2030”, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 387/2023.**
- **Programul național privind sănătatea mintală pe anii 2023-2027, Hotărârea Guvernului în 2023**
- - ! s-a schimbat accentul spre **dezvoltarea serviciilor comunitare de sănătate mintală și integrarea serviciilor de sănătate mintală în asistența medicală primară.**

Programul național privind sănătatea mintală pe anii 2023-2027

- Promovează fortificarea în continuare a serviciilor comunitare de sănătate mintală, reformarea sistemului de sănătate mintală, inclusiv prin dezinstituționalizarea persoanelor cu dizabilități mintale, în contextul Declarației Europene privind Sănătatea Mintală și recunoașterii în anul 2005 la Helsinki de către OMS
- Promovează integrarea serviciilor de sănătate mintală în AMP pentru a facilita accesul persoanelor la servicii medicale de calitate, mobilizarea comunității, promovarea sănătății mintale, monitorizarea și gestionarea statutului persoanelor afectate pe termen lung.

Programul național privind sănătatea mintală pe anii 2023-2027

Are ca scop implementarea prevederilor:

- Convenției Organizației Națiunilor Unite din 2007 privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (CDPD)
- Evaluarea Periodică Universală (EPU),
- Convenția privind Drepturile Copilului
- (CRC), Pactul internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale.
- Declarația Europeană privind Copiii și Tinerii cu Dizabilități Mintale și familiile lor
- Planul global de acțiune pentru sănătatea mintală 2013-2020, fiind recent extins până în anul 2030

Structura serviciilor de sănătate mintală

Serviciile de sănătate mintală sunt prestate la nivel primar, comunitar, secundar și terțiar.

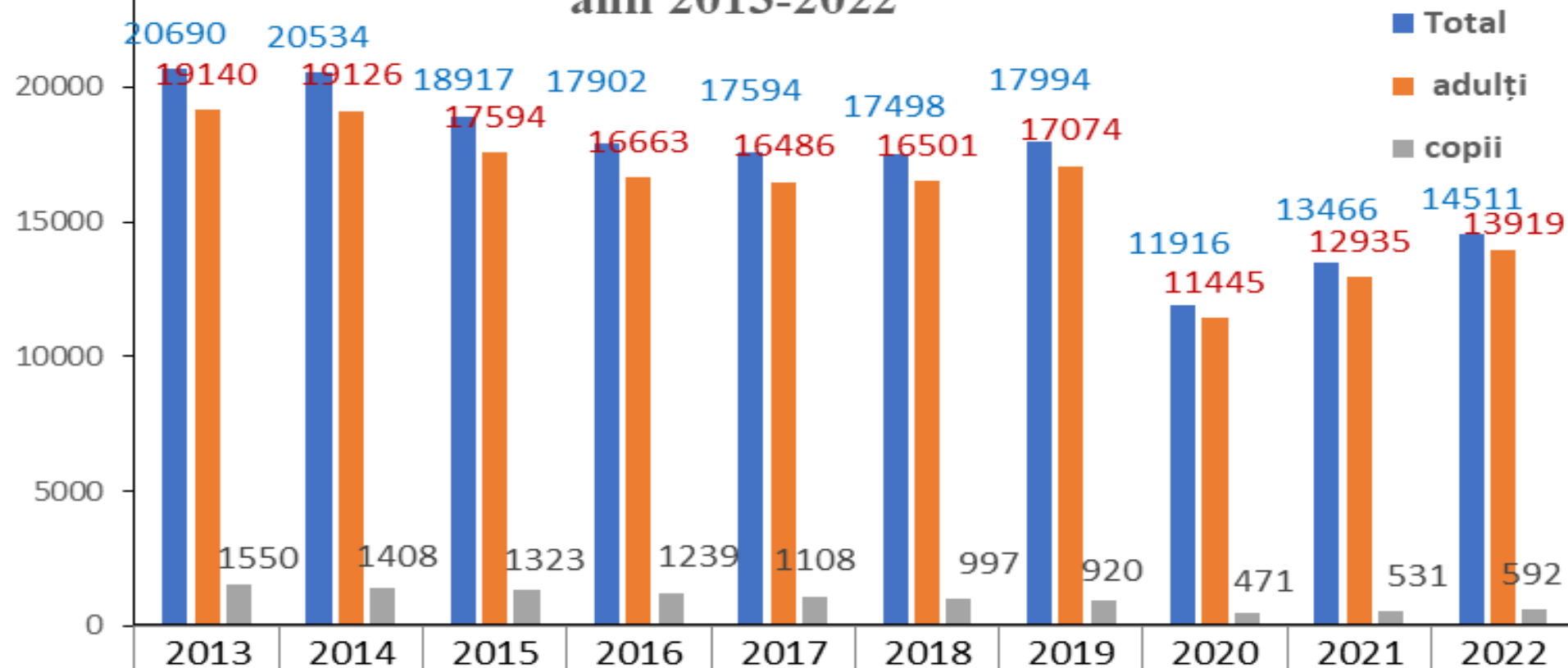
- 1) **la nivelul asistenței medicale primare** medicul de familie asigură depistarea precoce a tulburărilor de dezvoltare la copii, screening-ul tulburărilor cu spectru autist, diagnostică, consultă inițial și tratează formele ușoare și medii de anxietate și depresie;
- 2) la nivel de comunitate, în **Centrele Comunitare de Sănătate Mintală (CCSM)**, prin abordare multidisciplinară, se efectuează diagnosticarea, tratamentul, intervenții și reabilitare a tulburărilor mintale, intervenții în stările acute și de criză la nivel de comunitate;
- 3) **servicii sociale**;
- 4) **serviciul spitalicesc**, în secții de psihiatrie din spitale raionale și spitale de psihiatrie, se realizează tratamente înalt specializate și de lungă durată.

Analiza SWOT a serviciului de sănătate mintală

Puncte forte:

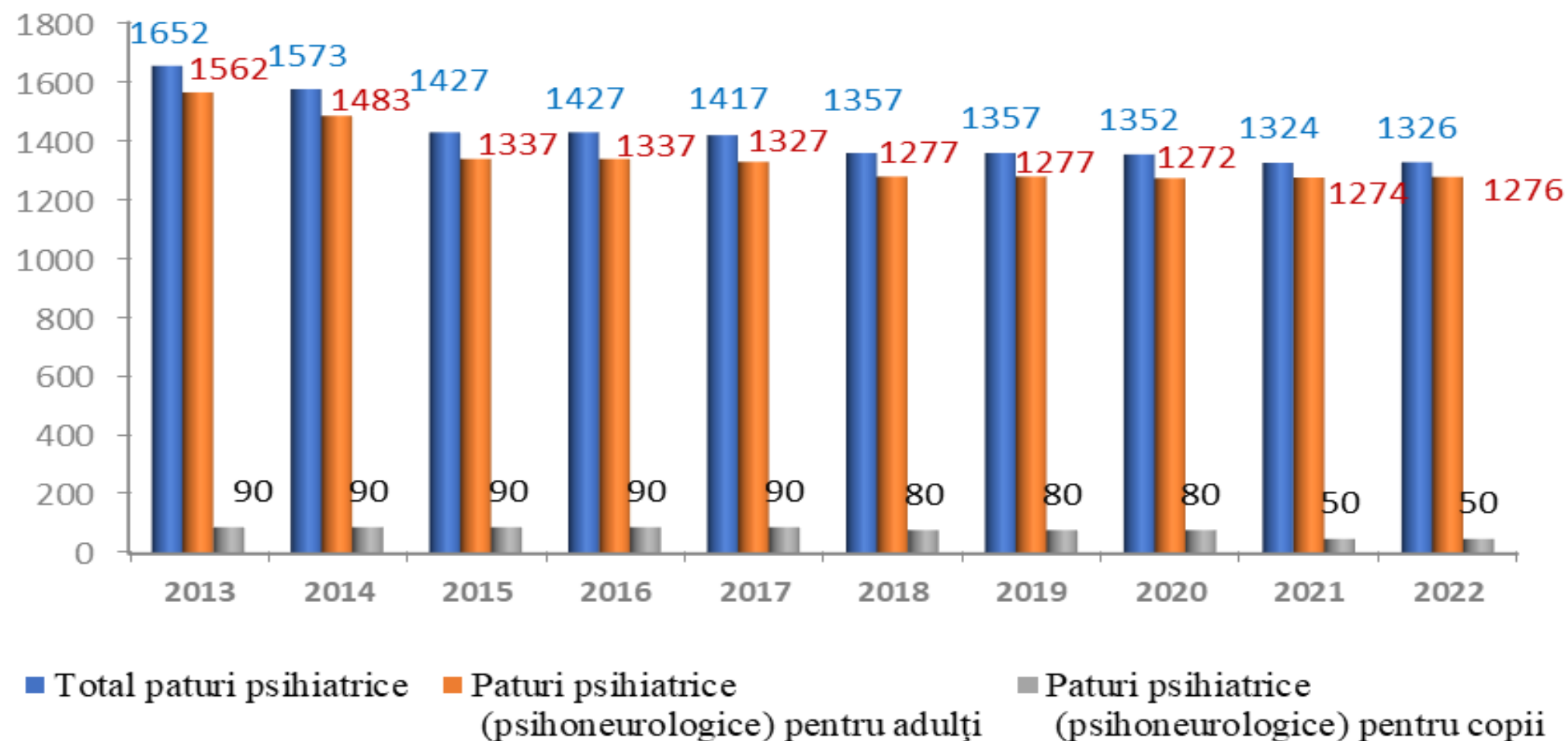
- Acte normative de reglementare și organizare a serviciilor de sănătate mintală;
- Servicii de sănătate mintală integrate și prestate la nivel de AMP, CCSM, SP;
- CCSM organizate în cadrul instituțiilor de AMP în toate teritoriile administrative de nivel raional și municipal;
- Numărul de vizite în CCSM este în majorare
- Sporirea încrederii populației în serviciile de sănătate mintală comunitară;
- Integrarea cu serviciile sociale
- Micșorarea numărului de internări și a numărului de paturi psihiatrice

Număr total bolnavi internați în spitalele de psihiatrie pe anii 2013-2022

Total	20690	20534	18917	17902	17594	17498	17994	11916	13466	14511
adulți	19140	19126	17594	16663	16486	16501	17074	11445	12935	13919
copii	1550	1408	1323	1239	1108	997	920	471	531	592

Numar paturi psihiatrice total, adulți și copii pe anii 2013-2022

Analiza SWOT a serviciului de sănătate mintală

Puncte forte:

- **incidența** prin maladii psihice înregistrează **creștere în ultimii ani** și în anul 2022 reprezintă 5617,1 cazuri la 100 mii locuitori comparativ cu 2258,2 cazuri la 100 mii locuitori în anul 2018, ce atestă situație similară în Republica Moldova cu cea la nivel global și argumentează relevanța prioritizării intervențiilor pentru problemele de sănătate mintală la nivel național;
- **medicamente compensate integral** din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală, lista cărora este revizuită și extinsă permanent în funcție de avansarea tehnologiilor și necesități. Pentru asigurarea tratamentului ambulator al persoanelor afectate de maladii mintale cu evoluție nefavorabilă (demență, schizofrenie, tulburare afectivă bipolară, epilepsie cu tulburări psihice) în lista medicamentelor compensate integral (100%) din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală sunt incluse 18 denumiri comune internaționale;

Analiza SWOT a serviciului de sănătate mintală

Puncte forte:

- **medicamente psihotrope procurate centralizat** din sursele bugetului de stat alocat Ministerului Sănătății în cadrul Programului național de sănătate mintală, **eliberate gratuit**;
- **protocoale clinice naționale pentru specialiștii** în sănătate mintală și a celor standardizate pentru medicii de familie aprobate și instituționalizate;
- **curriculum universitar și postuniversitar** pentru psihiatri, medici de familie și asistenți medicali revizuit și integrat în programul de studii universitar și continuu;
- **program comprehensiv de consolidare a capacităților**, care oferă oportunități de formare continuă și mentorat pentru profesioniștii din domeniul sănătății mintale și alți profesioniști în domeniul sănătății mintale etc.

Analiza SWOT a serviciului de sănătate mintală

Puncte slabe:

- insuficiența mecanismelor de coordonare a serviciilor duce la deficiențe în asigurarea continuității serviciilor prestate.
- asistența psihiatrică încă rămâne un sistem de servicii orientat excesiv spre actul curativ, în detrimentul abordării psihosociale.
- lipsa unui sistem informațional automatizat.
- insuficiența serviciilor dezvoltate de intervenție în criză din spitalele raionale.

Analiza SWOT a serviciului de sănătate mintală

Puncte slabe:

- în spitale persistă necesitatea îmbunătățirii bazei tehnico-materiale, crearea condițiilor adecvate pentru tratament și reabilitare.
- pacienții acuți sunt transportați către serviciile spitalicești cel mai frecvent de asistența medicală urgentă prespitalicească și de către poliție.
- la nivelul medicului de familie se atestă capacități insuficiente de screening și diagnosticare a depresiei și anxietății și aplicării protocoalelor clinice standardizate pentru medicii de familie.

Analiza SWOT a serviciului de sănătate mintală

Puncte slabe:

- insuficiența medicilor de familie, iar abilitățile și cunoștințele medicilor de familie privind sănătatea mintală sunt reduse și în consecință lipsesc intervențiile calificate în cazurile ușoare și medii de probleme de sănătate mintală.
- nivelul insuficient de cunoștințe al asistenților medicali comunitari și a celor de familie în sănătate mintală.
- o insuficiență a medicilor psihiatri și a personalului din serviciile de sănătate mintală, mai cu seamă pentru copii. Conform datelor Agenției Naționale Sănătate Publică (în continuare-ANSP), în anul 2022 Republica Moldova este asigurată doar cu 4 medici psihiatri la 100 mii locuitori, activând în total doar 156 medici psihiatri în toată țara, unele raioane neavând nici unul.

Analiza SWOT a serviciului de sănătate mintală

Puncte slabe:

- Există un deficit de medici psihiatri (5 psihiatri la 100 000 de locuitori), asistenți sociali, psihologi și asistente medicale psihiatrice. La 1 ianuarie 2023, în cadrul prestatorilor de servicii medicale publice din Republica Moldova erau înregistrate 208,5 funcții scriptice de medici psihiatri, dintre care 177,25 sunt ocupate de către 167 de specialiști, iar 31,25 de funcții sunt libere. În 6 raioane, Dondușeni, Fălești, Glodeni, Dubăsari, Rezina, Vulcănești, lipsesc medicii psihiatri. În 30 raioane lipsesc psihiatri pentru copii, iar în majoritatea raioanelor aceștia activează prin cumul, locul de muncă de bază fiind în alte subdiviziuni.
- persistă problema referitoare la insuficiența specialiștilor cu competențe în psihiatria geriatrică.

Analiza SWOT a serviciului de sănătate mintală

Puncte slabe:

- Se înregistrează o lipsă acută a psihologilor clinicieni
- Spectrul serviciilor medicale prestate de către spitalele de psihiatrie nu acoperă necesitățile populației în contextul schimbărilor demografice. Se necesită mai multe servicii de sănătate mintală destinate pentru copii, persoane vârstnice, urgențe psihiatrice, asistență specializată psihiatrică de complexitate înaltă
- Insuficiența dezvoltării serviciilor sociale de către autoritățile publice locale provoacă instituționalizarea persoanelor afectate.
- dificultatea de a urmări schimbările în ceea ce privește îmbunătățirea calității vieții beneficiarilor dezinstituționalizați.

Analiza SWOT a serviciului de sănătate mintală

Puncte slabe:

- Persoanele afectate de tulburări de sănătate mintală și familiile lor nu beneficiază în mod adecvat de implicare în procesul terapeutic, cu precădere în situațiile de agravare a afecțiunii.
- Lipsa programelor relevante din domeniu așa ca strategii de comunicare, promovare a sănătăți mintale și reducerii stigmei și discriminării
- Rata înaltă a prevalenței prin tulburări mintale și de comportament, chiar dacă în ultimii 5 ani se constată tendințe de stabilizare a indicatorilor. În anul 2022, conform datelor furnizate de Agenția Națională pentru Sănătate Publică, prevalența prin maladii psihice în cifre absolute era de 78 128 persoane înregistrate, dintre care 9 798 (12%) sunt copii.

Analiza SWOT a serviciului de sănătate mintală

Oportunități:

- 1) Cadrul vast de reglementare internațională la care Republica Moldova este parte;
- 2) Deschiderea și voința autorităților de ajustare a cadrului normativ la standardele europene
- 3) Angajamentul și suportul partenerilor internaționali de dezvoltare;
- 4) Proiectul „Suport pentru reforma serviciilor de sănătate mintală în Republica Moldova”, finanțat de Agenția Elvețiană de Dezvoltare și Cooperare, care este implementat din anul 2014;

Analiza SWOT al serviciului de sănătate mintală

Riscuri:

- Situația politică
- Situația economică
- Migrația cadrelor medicale
- Mentalitatea populației și a angajaților din domeniul medical cu referire la problemele de sănătate mintală

Indicatori de progres și performanță

1) Incidența prin maladii psihice la 100 000 locuitori:

- a) Număr de bolnavi maladii psihice înregistrați caz nou-total x 100 000

Populația medie anuală

- b) Număr de copii 0-17 ani 11 luni 29 zile maladii psihice înregistrați caz nou x 100 000

Populația medie anuală copii 0-17 ani 11 luni 29 zile

Indicatori de progres și performanță

2) Prevalența prin maladii psihice la 100 000 locuitori:

- a) Număr de bolnavi cu maladii psihice aflați sub supraveghere la finele anului-total x 100000

Populația medie anuală

- b) Număr de copii 0-17 ani 11 luni 29 zile cu maladii psihice aflați sub supraveghere la finele anului x 100000

Populația medie anuală copii 0-17 ani 11 luni 29 zile

Indicatori de progres și performanță

3) Prevalența prin schizofrenie la 100 000 locuitori:

- a) Număr de bolnavi cu schizofrenie aflați sub supraveghere la finele anului-total x 100000

Populația medie anuală

- b) Număr de copii 0-17 ani 11 luni 29 zile cu schizofrenie aflați sub supraveghere la finele anului x 100000

Populația medie anuală copii 0-17 ani 11 luni 29 zile

Indicatori de progres și performanță

4) Prevalența prin autism infantil la 100 000 locuri:

- Număr de copii 0-17 ani 11 luni 29 zile cu autism infantil aflați sub supraveghere la finele anului x 100000

Populația medie anuală copii 0-17 ani 11 luni 29 zile

Indicatori de progres și performanță

5) Incidența prin retard mental la 100 000 locuitori:

- a) Număr de bolnavi cu retard mintal înregistrați caz nou-total x 100000

Populația medie anuală

- b) Număr de copii 0-17 ani 11 luni 29 zile cu retard mintal înregistrați caz nou x 100000

Populația medie anuală copii 0-17 ani 11 luni 29 zile

Indicatori de progres și performanță

6) Prevalența prin retard mental la 100 000 locuitori:

- a) Număr de bolnavi cu retard mintal aflați sub supraveghere la finele anului x 100000

Populația medie anuală

- b) Număr de copii 0-17 ani 11 luni 29 zile cu maladii psihice aflați sub supraveghere la finele anului x 100000

Populația medie anuală copii 0-17 ani 11 luni 29 zile

Indicatori de progres și performanță

7) Incidența prin tulburări de dezvoltare psihologică la 100 000 locuitori:

- a) Număr de bolnavi cu tulburări de dezvoltare psihologică înregistrați caz nou-total x 100000

Populația medie anuală

- b) Număr de copii 0-17 ani 11 luni 29 zile cu tulburări de dezvoltare psihologică înregistrați caz nou x 100000

Populația medie anuală copii 0-17 ani 11 luni 29 zile

Indicatori de progres și performanță

8) Prevalența prin tulburări de dezvoltare psihologică la 100 000 locuitori:

- a) Număr de bolnavi cu tulburări de dezvoltare psihologică aflați sub supraveghere la finele anului x 100000

Populația medie anuală

- b) Număr de copii 0-17 ani 11 luni 29 zile cu tulburări în dezvoltarea psihologică sub supraveghere la finele an x 100 000

Populația medie anuală copii 0-17 ani 11 luni 29 zile

Indicatori de progres și performanță

9) Incidența prin alcoolism cronic și psihoze alcoolice la 100 000 locuitori:

- a) Număr de bolnavi alcoolism cronic și psihoze alcoolice caz nou-total x 100000

Populația medie anuală

- b) Număr de copii 0-17 ani 11 luni 29 zile alcoolism cronic și psihoze alcoolice înregistrați caz nou x 100000

Populația medie anuală copii 0-17 ani 11 luni 29 zile

Indicatori de progres și performanță

10) Prevalența cazurilor de alcoolism cronic și psihoze alcoolice la 100000 locuitori:

- a) Număr de bolnavi cu alcoolism cronic și psihoze alcoolice aflați sub supraveghere la finele anului-total x 100000

Populația medie anuală

- b) Numărul de copii 0-17 ani 11 luni 29 zile cu alcoolism cronic și psihoze alcoolice sub supraveghere la finele anului x 100000

Populația medie anuală copii 0-17 ani 11 luni 29 zile

Indicatori de progres și performanță

11) Incidența prin narcomanii la 100 000 locuitori:

- a) Număr de bolnavi narcomani caz nou-total x 100000

Populația medie anuală

- b) Număr de copii 0-17 ani 11 luni 29 zile narcomanii înregistrați caz nou x 100000

Populația medie anuală copii 0-17 ani 11 luni 29 zile

Indicatori de progres și performanță

12) Prevalența prin narcomanii la 100 000 locuitori:

- a) Număr de bolnavi cu narcomanii aflați sub supraveghere la finele anului-total x 100000

Populația medie anuală

- b) Număr de copii 0-17 ani 11 luni 29 zile cu narcomanii sub supraveghere la finele anului x 100000

Populația medie anuală copii 0-17 ani 11 luni 29 zile

Indicatori de progres și performanță

13) Mortalitatea generală prin suicid la 100 000 locuitori:

- Număr de decedați prin suicid x 100000

Populația medie anuală

14) Asigurarea populației cu paturi psihiatrice la 10 000 locuitori:

- Număr de paturi psihiatrice la finele anului de gestiune x 10000

Numărul populației la finele anului de gestiune

Indicatori de progres și performanță

15) Asigurarea populației cu paturi narcologice la 10 000 locuitori:

- Numărul de paturi narcologice la finele anului de gestiune x 10000

Numărul populației la finele anului de gestiune

16) Asigurarea populației cu medici psihiatri la 10 000 locuitori:

- Număr de psihiatri persoane fizice la finele anului de gestiune x 10000

Numărul populației la finele anului de gestiune

Indicatori de progres și performanță

17) Asigurarea populației cu medici narcologi la 10 000 locuitori:

- Numărul de psihiatri la persoane fizice la finele anului de gestiune x 10000

Numărul populației la finele anului de gestiune

18) Asigurarea populației cu psihologi la 10 000 locuitori:

- Numărul psihologilor persoane fizice la finele anului de gestiune x 10000

Numărul populației la finele anului de gestiune

Indicatori de progres și performanță

19) Asigurarea populației cu asistente medicale (din instituțiile psihiatrice) la 10 000 locuitori:

- Numărul de asistente medicale psihiatrice persoane fizice la finele anului de gestiune x 10 000

Numărul populației la finele anului de gestiune

-
- **Mulțumesc pentru atenție!!!**